

LA RESIGNIFICACIÓ DE L'ESCOLA. El projecte Fons d'Identitat al Centre Obert de Ciutat Meridiana, Barcelona (FICAB)

David Subero Tomàs
Psicòleg i integrador Social

RESUM

El projecte "Fons d'Identitat en el Centre Obert de Ciutat Meridiana, Barcelona" (FICOB) s'inspira en la metodologia de treball i principis del programa d'investigació-acció conegut com a Fons de Coneixement (Esteban-Guitart, 2011) i Identitat (Esteban-Guitart & Moll, 2014). En el projecte hi han participat 6 joves de diferent origen social i cultural d'edats compreses entre els 15 i els 17 anys. Al llarg de les 9 sessions s'han emprat diferents tècniques, com la cançó identitària o l'espiral d'aprenentatge, finalitzant amb l'elaboració d'un pòster que incorpora diferents textos identitàris dels protagonistes en relació al sentit de l'escola i l'educació. Es pretén generar un relat col·lectiu positiu per a combatre les baixes expectatives per part dels joves usuaris del Centre Obert.

Paraules clau: Adolescència, atenció a la diversitat, educació inclusiva, pràctica.

ABSTRACT

The "Funds of Identity in an Open Center of 'ciudad meridiana', Barcelona" project (FIOCB) is inspired by the methodology and principles of action-research program known as Funds of Knowledge (Esteban-Guitart, 2011) and Identity (Esteban-Guitart & Moll, 2014). The project has involved six participants aged between 15 and 17 years of distinct social and cultural origin. The project was developed through 9 sessions. Several techniques such as identity song or learning spiral were used in order to detect and use the students' identity. We conclude with the development of a poster that integrates various identity texts of the participants about the sense of school and education.

Keywords: Adolescence, attention to diversity, inclusive education, practice

JUSTIFICACIÓ, CONTEXT I ORIGEN DEL PROJECTE FICAB

Actualment existeix un debat al voltant del sentit de l'escola, en particular i de l'educació en general, a causa de les conseqüències de l'anomenada "nova ecologia de l'aprenentatge" (Coll, 2013).

Coll (2013) argumenta que els canvis i circumstàncies socials, propiciades pel nou capitalisme, la globalització i les tecnologies de la informació i la comunicació, es tradueixen en una insatisfacció per part dels docents, famílies i alumnes/as en relació a la natura i finalitat de la institució escolar. Concretament, aquesta crisi de sentit es manifesta, per part d'alguns estudiants, en desmotivació, avorriment, desinterès per l'escola i en alguns casos extrems, en abandó escolar. En aquest sentit, segons l'oficina d'estadística comunitària EUROSTAT (2014), Espanya encapçalava l'abandonament escolar a Europa l'any 2013. El percentatge de joves de 18 a 24 anys que abandonen els estudis un cop han finalitzat l'educació obligatòria és del 23,5 % enfront de la mitjana comunitària que és d'un 11,9 % dels joves. La xifra és especialment significativa en persones en risc d'exclusió social, inclosos, joves tutelats per l'administració.

En el cas concret de Catalunya, una de les iniciatives polítiques per a oferir assistència i cobertura educativa a joves en risc d'exclusió social són els anomenats Centre Oberts (CO). Es tracta de serveis preventius que intervenen fora de l'horari d'escolarització obligatòria i que es dirigeixen a nen/es i joves de 6 a 18 anys, així com a les seves famílies, amb la finalitat d'oferir suport i estimular la socialització, el desenvolupament de la personalitat i l'adquisició d'aprenentatges bàsics per a compensar les deficiències socioeducatives de persones en risc d'exclusió social (Estellés & Viedma, 2010).

En particular, aquest projecte es porta a terme en el Centre Obert de Ciutat Meridiana, Barcelona, durant el primer trimestre del curs 2014-2015. Ciutat Meridiana és un barri amb alts índexs de vulnerabilitat i abandó escolar entre els seus joves (Ajuntament de Barcelona, 2013). El Centre Obert de Ciutat Meridiana té com a objectiu ser un espai socioeducatiu que influeixi en l'itinerari personal dels aprenentatges de nens i adolescents. El projecte FICOB i l'ús dels Fons de Coneixement i Identitat (Esteban-Guitart, 2011) són una proposta que busca articular els diferents contextos d'ensenyament i aprenentatge del jove amb la finalitat que s'estenguin i resignifiquin millor els aprenentatges escolars.

Per *fons de coneixement* entenem: "els cossos de coneixement culturalment desenvolupats i històricament acumulats i les destreses essencials per al funcionament i benestar familiar o individual" (Moll, 1997, p. 47). El projecte, sorgit al voltant de la dècada dels 90 del segle XX a Arizona, pretén establir llaços de confiança i col·laboració entre l'escola i les famílies d'origen hispà amb l'objectiu de millorar el rendiment escolar dels alumnes. Per això, els mestres, formats en etnografia, visiten les llars dels seus estudiants amb l'objectiu de documentar els fons de coneixement que disposen les famílies i incorporar-los a la pràctica escolar. Recentment, ha aparegut la noció dels *fons d'identitat* amb l'objectiu de posar èmfasi en aquells fons de coneixement que l'aprenent s'apropia o construeix, d'origen familiar o no, que a més a més formen part de la definició que un fa de si mateix. En aquest sentit, s'entén per fons d'identitat: "aquells recursos històricament acumulats, culturalment desenvolupats i socialment distribuïts essencials per a la definició d'un/a mateix/a, la seva autoexpressió, així com la seva autocomprensió" (Esteban-Guitart & Moll, 2014, p. 37). Es tracta d'una caixa d'eines que la persona construeix i produeix al voltant de textos identitaris o representacions gràfiques sobre un mateix, en els que expressa allò que per a un o una és significatiu i important. El repte educatiu consisteix a utilitzar els *fons d'identitat*, que comprenen els coneixements previs, interessos i motivacions de l'aprenent, que el docent pot utilitzar amb fins pedagògics per a que l'activitat sigui més significativa. En altres paraules, s'espera augmentar la motivació, implicació i rendiment escolar a partir de l'ús dels coneixements, destreses i interessos incrustats en els textos identitaris dels alumnes i les alumnes que expressen particulars fons d'identitat com, per exemple, una habilitat artística o un coneixement derivat d'una particular trajectòria i experiència prèvia d'aprenentatge.

En aquest sentit, el projecte FICAB es basa en la noció de *fons d'identitat* com a eina teòrica i metodològica amb la fita de vertebrar i optimitzar l'actuació educativa en un Centre Obert. En realitat, es tracta de la primera experiència que aplica la filosofia dels fons de coneixement i identitat en un context educatiu no formal com són els Centres Oberts.

OBJECTIU DEL PROJECTE

L'objectiu general del projecte consisteix a identificar, i si és necessari modificar, el sentit que 6 joves d'origen social i cultural diferent d'un Centre Obert de Barcelona, li donen a la institució i pràctica escolar. Resignificar l'escola vol dir en aquest cas modificar una suposada percepció negativa de l'educació per a crear un discurs positiu.

PROCEDIMENT I METODOLOGIA DE TREBAL

El projecte s'ha portat a terme durant els mesos d'octubre, novembre i desembre del 2014. L'experiència ha sigut de 9 sessions d'una durada aproximada de 60 minuts cadascuna i l'han portada a terme un psicòleg i una educadora social. Han participat 6 joves d'edats compreses entre els 15 i 17 anys. La seva procedència cultural es diversa, ja que dos joves són d'origen dominicà, un d'origen bolivià, un altre que prové de l'Equador, un altre de Ghana y un de Catalunya. Gran part de les famílies dels participants es troben en situació de risc social i són de classe socioeconòmica baixa.

A la primera sessió es van explicar els objectius del projecte i el calendari aproximat per al seu desenvolupament. A la segona sessió els joves van escollir cançons, amb les quals s'identifiquen per alguna raó, i un cop escollides van parlar sobre els seus interessos, problemàtiques i gustos. A la tercera sessió es va treballar al voltant de l'activitat "espiral d'aprenentatge". Els participants van identificar experiències significatives d'aprenentatge al llarg de la seva vida dins d'una línia del temps. A la quarta sessió els joves, partint d'un element del seu interès identificat en les sessions prèvies (el còmic), van dibuixar diverses vinyetes sobre l'escola i allò que els agradaria canviar per millorar els seus aprenentatges escolars. A la cinquena sessió es va debatre sobre el sentit de l'escola i l'educació a través de 4 experiències o testimonis d'alumnes; finalment van escriure la seva pròpia experiència. La sisena sessió va estar dedicada als prejudicis a propòsit d'un experiment social en el qual s'identifica la reacció de la gent davant persones de diferent origen cultural i diferent gènere que roben una bicicleta. La setena sessió va tenir relació amb la consigna "Jo estudio per..." a partir de la qual es van identificar les experiències i objectius dels joves. A la vuitena sessió, i al fil de les sessions anteriors, es van realitzar dos pòsters en els que els joves van representar el per a què estudien, així com les distintes activitats realitzades al llarg de les sessions. L'objectiu dels pòsters va ser la visibilització del motiu o sentit personal que té per a cadascun dels participants anar a l'escola (veure figura 1). Finalment a la novena sessió es va valorar col·lectivament el projecte.

(Figura 1. Participants del projecte FICAB amb els dos murals realitzats a la vuitena sessió.)

Les respostes que van donar els participants al per a què estudien han sigut les següents: "Jo estudio per a què el dia de demà pugui tenir una família, tenir una bona casa. Per ajudar a la meua família i que no falti mai un plat a casa (Yahaira)"; "Jo estudio per a treure un bon futur; ho vull tot: educació i un treball digne (Linda)"; "Jo estudio per a complir una fita: ser educador (Edson)"; "Jo estudio per aconseguir una fita: ser un bon mecànic (Antonio)"; "Tenir un treball que m'agradi i gaudir-lo cada dia (Marian)"; "Jo estudio per arribar lluny. T'obre més portes (Luis)".

Quant a la valoració, els participants van destacar tenir més clara la importància de l'educació i l'escola per a poder aconseguir les seves fites i objectius particulars. Diuen haver après més i millor de les activitats en les quals han creat alguna cosa i quan han pogut discutir entre ells, i menys de les sessions més expositives i d'escriure.

Referències Bibliogràfiques

- Ajuntament de Barcelona (2013). *Lectura del Padrón Municipal de habitantes Junio del 2013*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Coll, C. (2013). El currículum escolar en el marco de la nueva ecología del aprendizaje. *Aula de Innovación Educativa*, 219, 31-36.
- Esteban-Guitart, M (2011). FONS DE CONEIXEMENT. Un programa educatiu per millorar les relacions família-escola en situacions de discontinuïtat social i cultural. *Àmbits de Psicopedagogia*, 33, 6-10.
- Esteban-Guitart, M. & Moll, L. (2014). Funds of identity. A new concept based on the funds of knowledge approach. *Culture & Psychology*, 20, 31-48. doi: 10.1177/1354067X13515934
- Estellés, F. & Viedma, F. (2010). *Centres Oberts: una proposta educativa per a nens i adolescents en risc*. Barcelona: CCS.
- Moll, L. C. (1997). Vygotsky, la educación y la cultura en acción. En A. Álvarez (Ed.): *Hacia un currículum cultural. La vigencia de Vygotski en la educación* (pp. 39-53). Madrid: Fundación Infancia y Aprendizaje.
- Oficina de Estadística Comunitaria Eurostat (2014). Consultado el 28 de noviembre de 2014 en: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-11042014-AP/EN/3-11042014-AP-EN.PDF